

Оригиналан научни рад

UDK 711.2(4)"1998/..."
502:711.4(4)"1998/..."
Original scientific work**Zora Živanović****URBAN AUDIT – STATISTIKA GRADOVA***

Izvod: Cilj rada je predstavljanje projekta Urban Audit, koji postoji već više od decenije na području Evrope. Kao kolekcija uporedive statistike za veliki broj evropskih gradova Urban Audit je važan izvor informacija o kvalitetu životnih uslova u urbanim područjima Evrope u kojima je i skoncentrisana većina stanovništva. U radu su prikazane razvojne faze projekta Urban Audit. Posebna pažnja posvećena je prostornim nivoima apostrofiranim u ovom projektu, kao i tipologiji analiziranih gradova. Na kraju je dat osvrt na mogućnost uključivanja Srbije u Urban Audit. Jedna od indirektnih namera bila je da se dokaže da je "statistička geografija" zanimljiva i važna, a pre svega korisna aktivnost prikupljanja, analiziranja i predstavljanja podataka.

Ključne reči: Urban Audit, grad, urbano jezgro, šira urbana zona, indikator

Abstract: The aim of this paper is the presentation of the Urban Audit project, which has existed in Europe for more than a decade. As the collection of comparable statistics for many European cities, Urban Audit is an important source of information about the quality of living conditions in urban areas of Europe in which the majority of population is concentrated. This paper describes the developmental phases of Urban Audit. Special attention is paid to the spatial levels that are distinguished in this project, as well as to the typology of the analyzed cities. Finally, a reference to the possibility of inclusion of Serbia in the Urban Audit is presented. One of the indirect intentions was to prove that 'statistical geography' is interesting and important, and above all a very useful activity of collecting, analyzing and presenting data.

Key words: Urban Audit, city, urban core, wider urban zone, indicator

Uvod

Poboljšanje atraktivnosti regiona i gradova je jedan od prioriteta koji je istaknut u Lisabonskoj strategiji (2000), i ponovo naglašen u strategiji „Evropa 2020“ u okviru politike kohezije koja čini jedan od glavnih ciljeva regionalne politike Evropske unije. Kvalitet života je ključni faktor privlačenja i zadržavanja visoko-obrazovane radne snage, preduzeća, studenta, turista, odnosno stanovnika u gradu. Ocena postojećeg stanja, tj. trenutne situacije u

---

* Rad predstavlja rezultat istraživanja na projektu 47006, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

vezi sa kvalitetom života u urbanim područjima preduslov je njegovog poboljšanja. U tom kontekstu nastao je i projekat Urban Audit, koji je zapravo odgovor na rastuću potrebu za procenom kvaliteta životnih uslova u evropskim gradovima, u kojima živi većina stanovništva Evropske unije.

Kao zajednički projekat Generalne direkcije za regionalnu i urbanu politiku i EUROSTAT-a, Urban Audit, odnosno Urbana revizija predstavlja kolekciju uporedive statistike za gradove u Evropi. Glavni *ciljevi* Urban Audit-a su:

- podrška urbanoj politici Evropske unije,
- pomoć pri naporima da se poboljša kvalitet života u gradovima
- olakšavanje komparacije među gradovima,
- podrška razmeni iskustava između gradova,
- pomoć u pronalaženju primera dobre prakse i
- informisanje javnosti o kvalitetu života u urbanim područjima.

Tabela 1. – Struktura statistike Urban Audit-a

OBLASTI	PODOBLASTI
DEMOGRAFIJA	Stanovništvo
	Nacionalnost
	Struktura domaćinstava
SOCIJALNI ASPEKT	Stanovanje
	Zdravstvo
	Kriminal
EKONOMSKI ASPEKT	Tržište rada
	Ekonomska aktivnost
	Neujednačeni prihodi i siromaštvo
UČEŠĆE GRAĐANA	Učešće građana
OBRAZOVANJE	Lokalna uprava
	Nivo obrazovanja
ŽIVOTNA SREDINA	Klima/geografija
	Kvalitet vazduha i buka
	Voda
	Upravljanje otpadom
	Korišćenje zemljišta
	Korišćenje energije
SAOBRAĆAJ	Načini putovanja
INFORMATIČKO DRUŠTVO	Infrastruktura
	Lokalna e – uprava
	ICT sektor
KULTURA I TURIZAM	Kultura i rekreacija
	Turizam

Izvor: *Urban Audit – Methodological Handbook (2004)*

Osnovne karakteristike Urban Audit-a su:

- broj gradova, koji se kroz svaku razvojnu fazu tog projekta povećavao,
- prostorne jedinice: urbano jezgro (urban core), šira urbana zona (larger urban zone - LUZ), tj. funkcionalno urbani region¹ (Larger Urban Zones...2006) i gradska podurčja, gradske četvrti (Sub-City District - SCD), tj. delovi grada sa 5.000 do 40.000 stanovnika,
- oblasti kroz koje se porede urbani entiteti na području Evrope, podeljene su u više podoblasti, u okviru kojih je ispitivano više od 300 indikatora (tabela 1): demografija (51 indikator), socijalni aspekti (47 indikatora), ekonomija (72 indikatora), učešće građana (18 indikatora), obrazovanje (19 indikatora), zaštita životne sredine (53 indikatora), saobraćaj (37 indikatora), turizam i kultura (21 indikator), informatičko društvo (15 indikatora).

Razvojne faze Urban Audita

Rad na realizaciji projekta Urban Audit je započeo 1998. godine i od tada je prošao kroz više razvojnih faza: Pilot faza Urban Audit-a– 1998; Urban Audit 2003/2004; Urban Audit 2006/2007; Urban Audit 2009. i Urban Audit 2011.

Pilot faza Urban Audit-a

Sredinom 90-ih godina XX veka, sve intenzivnije se javlja potreba za informacijama o evropskim gradovima, koje bi bile uporedive, a sa ciljem informisanja javnosti o kvalitetu života u različitim urbanim područjima. To je dovelo do pokretanja pilot projekta Urban Audit-a 1998/99. god. (Steinbuka, I. 2007).

Početni uslovi koje je trebalo da gradovi zadovolje, kako bi bili uključeni u Urban Audit, bili su postavljeni od strane Generalne direkcije za regionalni i urbani razvoj, a odnosili su se na broj stanovnika gradova (koji u zbiru treba da obuhvata oko 20% od ukupnog broja stanovnika države), geografski položaj unutar zemlje, dostupnost i uporedivost podataka itd.

Korišćeni su različiti izvori podataka, među kojima su najvažnije bile statističke agencije (zavodi) na nacionalnom ili nižim teritorijalnim nivoima. Prikupljene su informacije za brojne indikatore u okviru 21. tematske oblasti, za tri godine preseka (1981, 1991 i 1996²) i za tri prostorna nivoa: 58 gradova (ali ne i London i Pariz³), 7 konurbacija i 20 teritorijalnih jedinica na području 15 država, tadašnjih članica Evropske unije.

---

¹ Funkcionalno urbani region (FUR) se najčešće može identifikovati sa dnevnim migracionim sistemom grada odnosno područjem tržišta rada.

² Za neke od godina preseka sakupljeni su podaci za manji broj indikatora (oko 80).

³ Pariz i London kao globalni gradovi, bili su izostavljeni zbog nemogućnosti definisanja uporedivih prostornih nivoa. Već Urban Auditom iz 2003/2004. Pariz i London su uključeni u projekat i tom prilikom uveden je pojam "kernel" kako bi se olakšalo definisanje prostornih nivoa upravo u ovim gradovima.

Pilot faza Urban Audit-a je po prvi put pokazala da postoji mogućnost dobijanja i predstavljanja informacija o gradovima na području EU za širok spektar pokazatelja, kao i relativno visok stepen uporedivosti među njima.

U septembru 2000. godine predstavljeni su rezultati Pilot projekta Urban Audit-a na "Danu Urban Audit-a" ("Urban Audit Day") u Parizu, gde su prisustvovali predstavnici 58 gradova koji su učestvovali u projektu i javnost. Došlo se do sledećih zaključaka:

- Urban Audit je koristan i potreban „alat“ za donošenje odluka na evropskom, nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou;
- projekat treba nastaviti i razraditi;
- London i Pariz moraju biti uključeni u buduća istraživanja, kao i gradovi srednje veličine (50.000 – 250.000 stanovnika);
- mora se poboljšati metodologija poređenja podataka;
- EUROSTAT se mora uključiti u dalji rad Urban Audit-a.

U tom kontekstu EUROSTAT-u su povereni sledeći zadaci:

1. evaluacija Pilot projekta Urban Audit-a,
2. pregled obuhvaćenih oblasti i podoblasti, revizija indikatora i
3. organizacija prikupljanja podataka.

Urban Audit 2003/2004

Posle pilot projekta, 2003. godine je započet novi projekat Urban Audit-a, koji je završen 2004. godine. Referentna godina je bila 2001. i od tada se podaci prikupljaju na svake tri godine. Naime, 2005. Eurostat je doneo odluku da je jedan od njegovih glavnih zadataka sakupljanje urbane statistike, i to svake tri godine.

Projektom Urban Audit 2003/2004 bilo je obuhvaćeno, pored 15 članica EU, još 10 država koje su pristupile Uniji 2004. godine. U okviru ovog projekta predstavljeno je 336 pokazatelja kojima su pokriveni svi aspekti urbanog života u 258 gradova (svaki četvrti stanovnik EU je živeo u nekom od gradova koje je obuhvatio Urban Audit) među kojima i 38 gradova iz zemalja koje su u tom momentu imale status kandidata.

Urban Audit 2006/2007

Sledeća faza Urban Audit-a počela je 2006. godine i završila se 2007. godine. Referentna godina je bila 2004. Tim projektom je bio obuhvaćen 321. evropski grad⁴ (sa 50.000 do 10 miliona stanovnika), što je 63 grada više u odnosu na prethodni period, u okviru 27 država članica EU. Pored toga u analizu je uključeno i 6 gradova Norveške, 4 švajcarska grada i 26 gradova u Turskoj (Feldmann, B. 2008).

---

⁴ Kako je broj gradova bio ograničen, a izabrani gradovi je trebalo da predstavljaju tipične primere za svaku državu, desilo se da u nekoliko država nisu obuhvaćeni svi gradovi sa više od 100.000 stanovnika. Stoga je pokrenut projekat u okviru kojeg su prikupljeni podaci za ove gradove, ali po svega 50 indikatora

Osnovna namera je bila da promene u metodologiji prikupljanja podataka u odnosu na 2003/2004 budu što je moguće manje. Međutim, neke promene su bile neizbežne, a vršene su u cilju povećana kvaliteta, odnosno dostupnosti i uporedivosti podataka.

Skup indikatora takođe je proširen sa čak 93 nova, što je u zbiru iznosilo 338.

Urban Audit 2009

Rezultati Trećeg Urban Audit-a publikovani su 2009. godine. Referentna godina je bila 2007. U okviru ovog projekta došlo je do manjih promena u skupu gradova (323) i indikatora koji su analizirani (329). Pored ta 323 grada, prikupljeni su podaci za 47 gradova u Norveškoj, Švedskoj, Turskoj i Hrvatskoj.

Slika 1. – Gradovi obuhvaćeni Urban Audit-om 2011. godine

Izvor: Eurostat regional yearbook 2013

Urban Audit 2011

Urban Audit 2011. godine obuhvatio je čak 606 gradova (160.6 miliona stanovnika) na prostoru Evrope (slika 1):

- 4 grada sa više od 3 miliona stanovnika: London, Pariz, Berlin i Madrid,
- 2 grada sa 2-3 miliona stanovnika: Atina i Rim,
- 20 gradova sa 1-2 miliona stanovnika, od toga su 11 glavni gradovi, a ostalo su: Hamburg, Barselona, Lion, Lil, Marselj, Minhen, Koln, Milano i Brimington,
- 36 gradova sa 500.000 - 1 milion stanovnika, od toga su glavni gradovi: Amsterdam, Riga, Vilnus i Kopenhagen,
- 85 gradova sa 250.000-500.000 stanovnika, od toga su glavni gradovi: Bratislava, Talin i Ljubljana,
- 128 gradova sa 150.000-250.000 stanovnika, među kojima i glavni gradovi Kipra i Malte i
- 331 grad sa manje od 125.000 st., od toga je glavni grad samo Luksemburg.

Urban Audit-om su obuhvaćeni i Norveška (Oslo, Bergen i Trondhajm) i Švajcarka (Cirih, Ženeva i Brisel).

U svakoj od spomenutih kategorija gradova, definisanih na osnovu ukupne populacije, je približan broj stanovnika: od 22,5 do 31,4 milion stanovnika. Referentna godina je bila 2010.

Gradovi obuhvaćeni Urban Audit-om 2011. prikazani su na slici 1. Veličina kruga ukazuje na broj stanovnika u urbanom jezgru grada.

Prostorne jedinice u okviru Urban Audita

Grad (u užem smislu), odnosno urbano jezgro (urban core)

Kao najniži prostorni nivo, grad, odnosno urbano jezgro, za potrebe Urban Audit-a, posmatrano je kao administrativna jedinica, koja je odgovorna za lokalnu samoupravu. Iako koncept grada nije uvek uporediv među državama, u okviru istraživanja za potrebe Urban Audit-a zaključeno je da grad, odnosno urbano jezgro (urban core) u najvećem broju država (Portugalija, Velika Britanija, Irska itd.) odgovara nivou LAU 1 ili LAU 2 (Belgija itd.). Kasnije je, u nekim slučajevima, za potrebe definisanja gradskog jezgra korišćena gustina naseljenosti kao osnovni indikator (grupisane su prostorne jedinice sa gustinom naseljenosti većom od 1500 st/km² itd...).

Takođe, u okviru Urban Audit-a korišćeni su podaci baze prostornih podataka CORINE Land Cover Database⁵, na osnovu kojih su definisane urbane

---

⁵ Land Cover Database (CLC) je baza podataka koja se odnosi na način korišćenja zemljišta, koju sprovodi Evropska ekološka agencija (EEA-European Environmental Agency) od 1994. godine. Baza podataka sadrži ukupno 44 klase korišćenja zemljišta za ceo evropski kontinent. Referentna razmera je 1:100000. Najmanja kartirana površina je 25 ha, a tačnost prikaza do 50 m.

morfološke zone (UMZ), što je omogućilo njihovo poređenje sa urbanim jezgrom, odnosno gradom u užem smislu (na primer u Hamburgu 82% površine urbane morfološke zone pripada urbanom jezgru, u Lionu 73%, itd; što se tiče populacije, podudarnost je i veća: 90% populacije urbanog jezgra Hamburga živi u njegovoj morfološkoj urbanoj zoni, kao i 98% u slučaju Liona).

Razvijeno jezgro (Kernel)

Primenjivanje koncepta "grada" u administrativnom smislu nije bilo pogodno za prostorne jedinice poput Londona i Pariza („Veliki London“ je područje koje je klasifikovano kao nivo NUTS 1 u kom živi 7,2 miliona stanovnika, dok Pariz pripada NUTS 3 nivou sa 2,1 miliona stanovnika). Da bi se olakšalo poređenje između dva najveća grada Evrope, ali i poređenje sa ostalim gradovima, uvedena je prostorna jedinica "kernel" što znači "razvijeno jezgro". U Londonu "kernel" je poistovećen sa "Unutrašnjim Londonom", dok se u Parizu "kernel" sastoji od prvog prstena koji okružuje jezgro grada.

Zapravo, razvijeno jezgro, odnosno "kernel" se može poistovetiti sa izgrađenim područjem oko urbanog jezgra. U tom smislu ispitivanje morfološke urbane zone gradova bilo je korisno.

Tabela 2. – Prostorni nivoi u Londonu i Parizu

	<i>Urban core</i>	<i>Kernel</i>	<i>Šira urbana zona</i>
LONDON	(Unutrašnji London, 13 opština) 2,3 mil. st. 1 x NUTS2 region	(Veliki London) 7,2 mil. st. 1 x NUTS1 region	11,6 mil. st. „Veliki London“ + veliki broj LAU2 jedinica u okruženju
PARIZ	(20 okruga) 2,1 mil. st. 1 x NUTS3 region	(predgrađa) 6,2 mil. st. 4 x NUTS3 region	11 mil. st. 1 x NUTS2 region

Izvor: *Urban Audit – Methodological Handbook (2004)*

Šira urbana zona⁶ (Larger urban zone - LUZ)

Šire urbane zone gradova definisane u okviru Urban Audit-a, pre svega iz potrebe za uporedivošću podataka, smatraju se ekvivalentima funkcionalno urbanih regiona.

⁶ U okviru Urban Audita definisani su i metropolitanski regioni. Svaki od njih se sastoji od jednog ili više NUTS 3 regiona i ima više od 250.000 stanovnika. Definisana su tri tipa metropolitena: metropolitene glavnih gradova, sekundarni metropolitene (metropolitenska područja najvećih gradova u državi, ako se izuzme glavni grad) i manji metropolitene).

Slika 2. – Gradovi i njihove šire urbane zone, obuhvaćeni Urban Audit-om 2011.

Izvor: Eurostat regional yearbook 2013

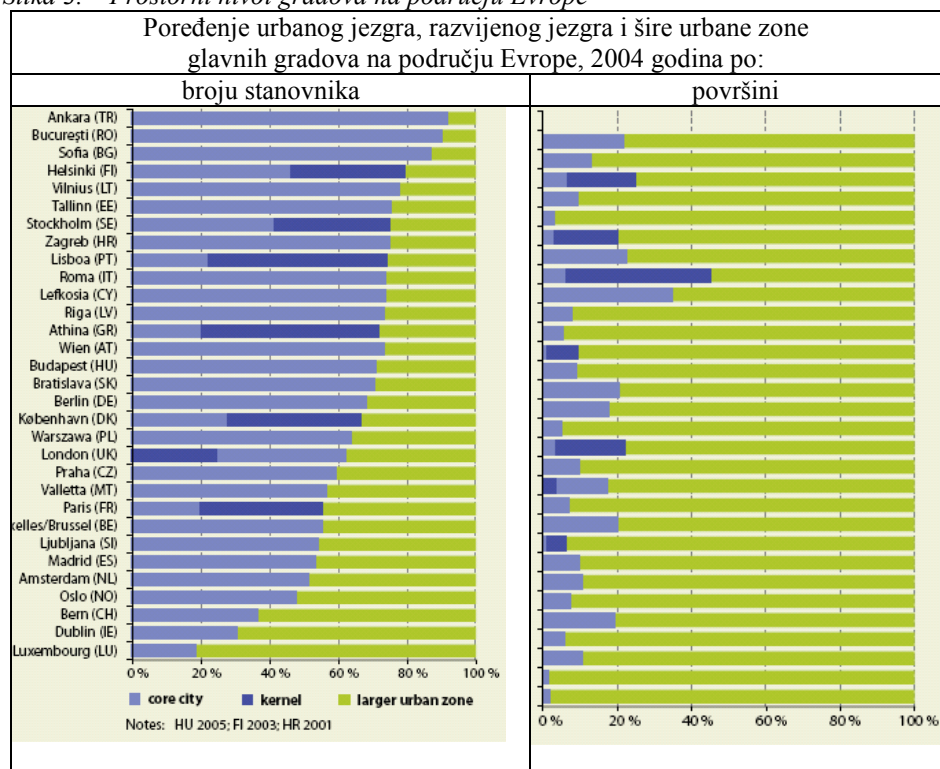
Međutim one nisu na isti način bile definisane u svim zemljama učesnicama Urban Audit-a (Bretagnolle, A., Delisle, F., et al. 2011). Istraživanje je pokazalo nekoliko različitih načina njihovog definisanja:

- šira urbana zona, kao administrativna jedinica nivoa LAU 1 (Kipar i Estonija) ili NUTS 3 (Austrija i Slovenija);
- šira urbana zona nastala grupisanjem susjednih teritorijalnih jedinica (Poljska i Rumunija);

– šira urbana zona poistovećena sa područjem dnevnih migracija (u većini analiziranih država). Međutim, u nekim državama je posmatrana dnevna imigracija u urbano jezgro grada (Grčka i Hrvatska), dok je u nekim državama analizirana dnevna imigracija u grad i njegovo neposredno okruženje (Italija).

Slika 3. – Prostorni nivoi gradova na području Evrope

Izvor: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/European_cities_-_spatial_dimension

Takođe, u nekim državama su kao dnevni migranti posmatrani samo zaposleni, a u nekim i učenici i studenti (Belgija). Takođe, minimalno procentualno učešće dnevnih migranata u zaposlenom stanovništvu, kao preduslov svrstavanja opštine u širu urbanu zonu grada je različito;

– šira urbana zona nastala grupisanjem administrativnih jedinica, bez jasnog kriterijuma (Švedska i Mađarska);

– šira urbana zona poistovećena sa planskim regionom (Nemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo);

– šire urbane zone gradova u Irskoj definisane su na osnovu različitih kriterijuma (dve na osnovu dnevnih migracija, dve na osnovu obuhvata planskih regiona itd.);

– ne postoje podaci o načinu konstituisanja šire urbane zone gradova u Finskoj.

Upravo zbog vrlo različitih kriterijuma na osnovu kojih su bile definisane šire urbane zone gradova obuhvaćenih Urban Audit-om, za potrebe ovog projekta, konačno je predloženo da se šira urbana zona sastoji od grada i područja dnevnih migracija. Područje dnevnih migracija čine sve opštine (naselja) iz kojih najmanje 15% zaposlenog stanovništva radi u gradu. Prilikom definisanja granica šire urbane zone uzima se u obzir i kontinuiranost što znači da su u tu zonu uključene i opštine (naselja) iz kojih manje od 15% zaposlenih svakodnevno putuje u grad, ukoliko su okružene područjem koje je definisano kao šira urbana zona (Regional focus 2012).

Prilikom definisanja šire urbane zone najčešće su korišćene administrativne jedinice nivoa NUTS 3 i LAU 1, pre svega zbog dostupnosti podataka i njihove uporedivosti. Naime, ovi regionalni nivoi su već u širokoj upotrebi u regionalnoj statistici. Pored velike raspoloživosti podataka, još jedna prednost NUTS klasifikacije je što je ona relativno stabilna u vremenu, pa se podaci mogu konstantno koristiti (uz to, ne sme se prevideti da je cilj klasifikacije definisanje funkcionalno urbane regije, a ne njeno morfološko definisanje).

Poređenje urbanog jezgra, razvijenog jezgra i šire urbane zone glavnih gradova na području Evrope, po podacima Urban Audit-a 2004. godine rezultiralo je brojnim zaključcima, od kojih navodimo samo neke:

– urbano jezgro prosečno čini 20% površine šire urbane zone

– odnos broja stanovnika urbanog jezgra i šire urbane zone (slika 3) jedan je od indikatora razvijenosti procesa (sub)urbanizacije.⁷ Jačanjem ovog procesa dolazi do prostornog prerasporeda stanovništva u okviru gradske regije sa tendencijom smanjivanja učešća broja stanovnika nastanjenih u jezgru grada na račun njegovog povećanja u široj urbanoj zoni (u Bukureštu više od 80% stanovnika živi unutar jezgra grada, dok nasuprot tome u Luksemburgu, manje od 20% stanovnika živi unutar jezgra grada, što može značiti i neadekvatnost definisanja granica urbanog jezgra, itd).

– gustina naseljenosti šire urbane zone je manja u odnosu na gustinu naseljenost urbanog jezgra,

– zastupljenost zelenih površina u širim urbanim zonama je veća u odnosu na urbano jezgro itd.

---

⁷ Na osnovu odnosa u kretanju broja stanovnika u urbanim jezgrima i njima komplementarnim manje-više urbanizovanim prstenovima, definisan je model razvoja metropolitenskih regija u evropskim državama koji podrazumeva 6 stadijuma: centralizacija, apsolutna centralizacija, relativna centralizacija, relativna decentralizacija, apsolutna decentralizacija, totalna decentralizacija (Hall and Hay, 1980) kao i model urbanog razvoja, koji podrazumeva 4 stadijuma: urbanizacija, suburbanizacija, dezurbanizacija i reurbanizacija (Klassen et al., 1981. i Berg, 1982).

Distrikti, (SubCity District)

Jedan od važnih zadataka Pilot projekta Urban Audit-a bio je da omogući gradskim vlastima da prikupe podatke o „kritičnim tačkama“ u gradu kako bi se olakšao proces donošenja ispravnih političkih odluka o budućem razvoju grada. Međutim, pilot faza Urban Audit-a pokazala je da na subgradskom nivou postoje suštinski problemi u smislu nedostatka statističkih podataka. Takođe, još jedan od važnijih evidentiranih problema bio je definisanje veličine ovih područja kako bi bila međusobno uporediva.

Za potrebe Urban Audit-a 2003. godine definisano je da distrikti moraju imati između 5.000 i 40.000 stanovnika i da moraju biti definisani tako da su homogeni u društvenom smislu, i da se razlikuju od drugih susednih distrikta. Ovaj problem je u različitim državama različito rešavan. U gradovima mnogih zemalja, neka vrsta podele je već postojala, ali ona najčešće nije bila u skladu sa zahtevima Urban Audit-a. Taj problem je uglavnom rešavan tako što su postojeće teritorijalne jedinice grupisane, ili su deljenjem stvarane nove⁸.

Tipologija gradova obuhvaćenih Urban Audit-om

Tipologija gradova obuhvaćenih Urban Audit-om, izvršena je na osnovu sledećih indikatora: udeo broja stanovnika u ukupnoj populaciji države, populacione promene u periodu 2001-2004. godine, prirodni priraštaj, odnos broja stanovnika u urbanom jezgru i u široj urbanoj zoni, broj ubistava na 1000 stanovnika, udeo visoko obrazovanog stanovništva, bruto društveni proizvod, udeo zaposlenih u sektoru usluga, stopa zaposlenosti, stopa nezaposlenosti, multimodalna pristupačnost, gustina naseljenosti, udeo čvrstog otpada koji se prerađuje na deponijama, broj dana u kojima je zagađenje vazduha prekomerno, udeo dohotka opštinskih vlasti koji potiče od lokalnih poreza, godišnja poseta bioskopima po stanovniku itd.

Definisani su sledeći tipovi i podtipovi gradova:

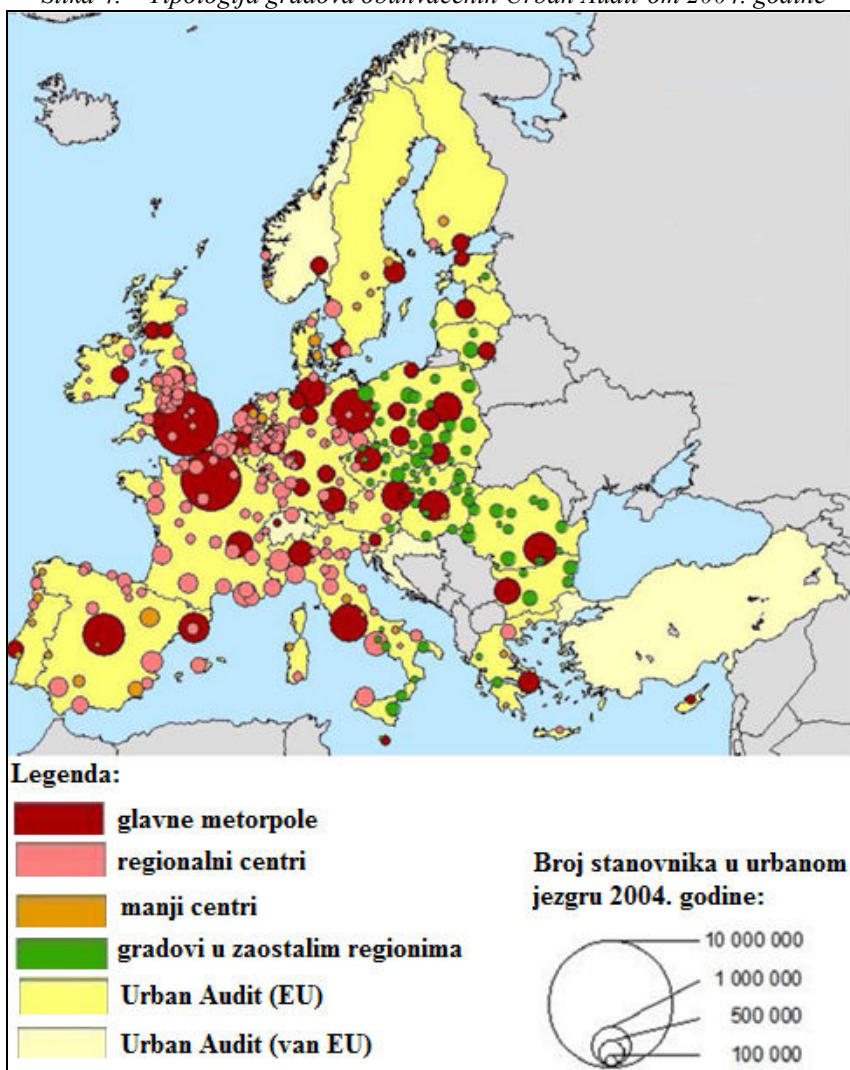
- A Glavne metropole (A1 Vodeće evropske prestonice i metropole i A2 Glavni gradovi i metropole)
- B Regionalni centri (B1 Regionalni centri usluga, B2 Regionalni centri za inovacije i B3 Regionalni centri sa rastućim brojem stanovnika)
- C Manji centri (C1 Manji administrativni centri i C2 Manji centri sa rastućim brojem stanovnika)

---

⁸ Jedan od načina prevazilaženja problema definisanja distrikta bilo je uvođenje dva nivoa distrikta. Distrikt nivoa 1 odgovara već definisanim delovima gradova, dok distrikt nivoa 2 nastaje definisanjem novih teritorijalnih jedinica. Prednost postojanja dva nivoa distrikta je u tome što se može desiti da ne postoje podaci za jedan nivo, ali da za drugi postoje. U Evropi postoji 357 distrikta nivoa 1 i 5.711 distrikta nivoa 2. Ključni demografski i socijalni pokazatelji su dostupni u bazi podataka Urban Audit-a za više od 6.000 distrikta.

– D Gradovi u zaostalim regionima (D1 Gradovi u procesu strukturnog prilagodavanja i D2 Manje razvijeni gradovi)

Slika 4. – Tipologija gradova obuhvaćenih Urban Audit-om 2004. godine

Izvor: Neumann, U., Seidel Schulze, A. (2010).

Na osnovu analize po spomenutim indikatorima, pored izvršene tipologije, došlo se i do izvesnih zaključaka u pogledu razvojnih trendova, od kojih navodimo samo neke:

– U Severnoj Evropi ukupno povećanje urbane populacije odgovara obimu imigracije u urbana jezgra gradova, dok se u Centralnoj Evropi u najvećem

broju gradova broj stanovnika smanjuje usled emigracije (u Zapadnoj i Južnoj Evropi stanje je različito od države do države i od grada do grada)

– Analiza bruto društvenog proizvoda po glavi stanovnika pokazuje dubok jaz između Severne, Zapadne i Južne Evrope s jedne strane, i Centralne Evropa sa druge strane. Takođe, u većini evropskih zemalja konstatovana je prekomerna koncentracija bogatstva u glavnim gradovima i iznad prosečna u ostalim urbanim aglomeracijama.

– Stopa nezaposlenosti je niska u gradovima Severne Evrope i vrlo različita u gradovima Centralne, Zapadne i Južne Evrope itd.

Mogućnost uključivanja Srbije u Urban Audit?

Urban Audit-om su obuhvaćene kako zemlje članice Evropske unije, tako i zemlje kandidati. Stoga, naša država kao kandidat za članstvo, svakako ima predispozicije za uključivanje u ovaj projekat. Urban Audit-om u Srbiji bi mogla biti obuhvaćena najmanje 4 grada: Beograd, Novi Sad, Niš i Kragujevac, kao jedini gradovi sa više od 100.000 stanovnika.

Navedeni gradovi predstavljaju vodeće razvojne centre u Srbiji, gradove koji imaju najveću gustinu naseljenosti i izuzetno povoljan saobraćajno geografski položaj (što su sve važni preduslovi za uključivanje grada u Urban Audit).

Kako projekat Urban Audit podrazumeva definisanje različitih prostornih nivoa za svaki grad, dajemo predlog prostornog obuhvata urbanog jezgra, šire urbane zone i distrikata za spomenute gradove (slike 5, 6, 7 i 8):

Beograd:

– *Grad, urbano jezgro*: naselje Beograd.

– *Sira urbana zona*: naselje Beograd i sva naselja iz kojih više od 15% aktivnog⁹ stanovništva¹⁰ svakodnevno putuje u naselje Beograd¹¹ (113 iz administrativnog područja Beograda i 13 sa područja Vojvodine)

– *Distrikti*: delovi naselja Beograd (ima ih 10 i u popisu su označeni kao Beograd-deo)

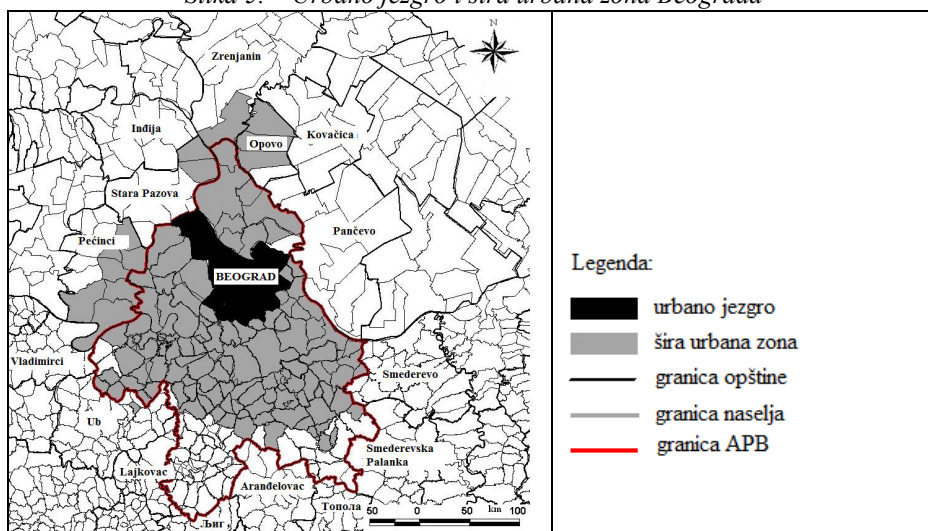
---

⁹ Iz aktivnog stanovništva je izuzeto aktivno poljoprivredno stanovništvo koje obavlja zanimanje (s obzirom na to da se ono u celini može smatrati migraciono neaktivnim)

¹⁰ Analiza dnevnih migracionih sistema najčešće podrazumeva ispitivanje radnog centraliteta određenog uticajem funkcija centara rada na dnevnu pokretljivost stanovništva, s obzirom da se na ovaj način sa dovoljnom tačnošću može analizirati data pojava. Međutim, za potrebe ovog rada, uključeni su i indikatori o dnevnoj migraciji stanovništva zasnovanoj na centralnim funkcijama (obrazovanje, trgovina, javno-socijalne službe i sl.). Sveobuhvatnost analize svakako će doprineti povećanju stepena preciznosti u određivanju teritorijalnog obuhvata šire urbane zone analiziranih gradova.

¹¹ *Kernel*: opštine Stari Grad, Savski Venac, Vračar, Rakovica, Zvezdara, Novi Beograd (koje u celini pripadaju naselju Beograd) i opštine: Palilula, Zemun, Čukarica, Surčin i Voždovac (koje delom pripadaju naselju Beograd).

Slika 5. – Urbano jezgro i šira urbana zona Beograda

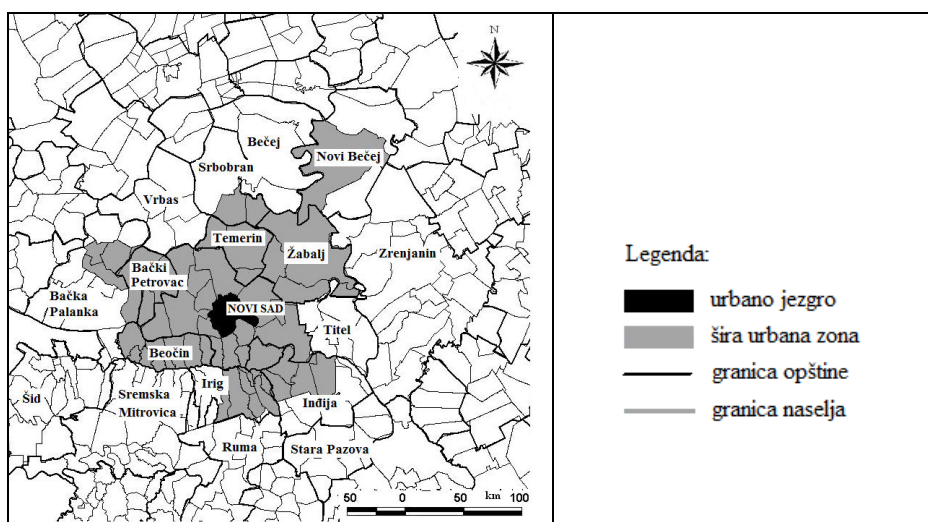
Novi Sad:

– Grad, urbano jezgro: naselje Novi Sad

– Šira urbana zona: naselje Novi Sad i sva naselja iz kojih više od 15% aktivnog stanovništva svakodnevno putuje u naselje Novi Sad (52 naselja, uglavnom sa područja opština/Gradova: Novi Sad, Irig, Indija, Temerin, Žabalj, Bela Crkva, Bačka Topola i Bačka Palanka)

– Distrikti: Novi Sad i Petrovaradin

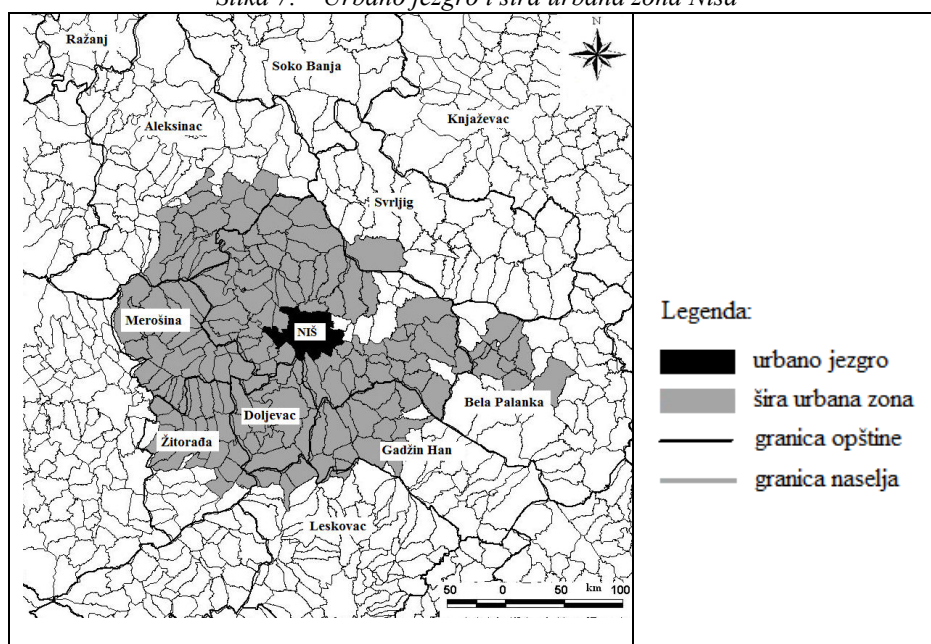
Slika 6. – Urbano jezgro i šira urbana zona Novog Sada

Niš:

- *Grad, urbano jezgro:* naselje Niš
- *Sira urbana zona:* naselje Niš i sva naselja iz kojih više od 15% aktivnog stanovništva svakodnevno putuje u naselje Niš (181 naselje, uglavnom sa područja opština/Gradova: Niš, Niška Banja, Žitorađa, Merošina, Gadzin Han, Bela Palanka, Doljevac i Aleksinac)
- *Distrikti:* Crveni Krst, Pantelej, Palilula i Medijana

Slika 7. – Urbano jezgro i šira urbana zona Niša

Kragujevac:

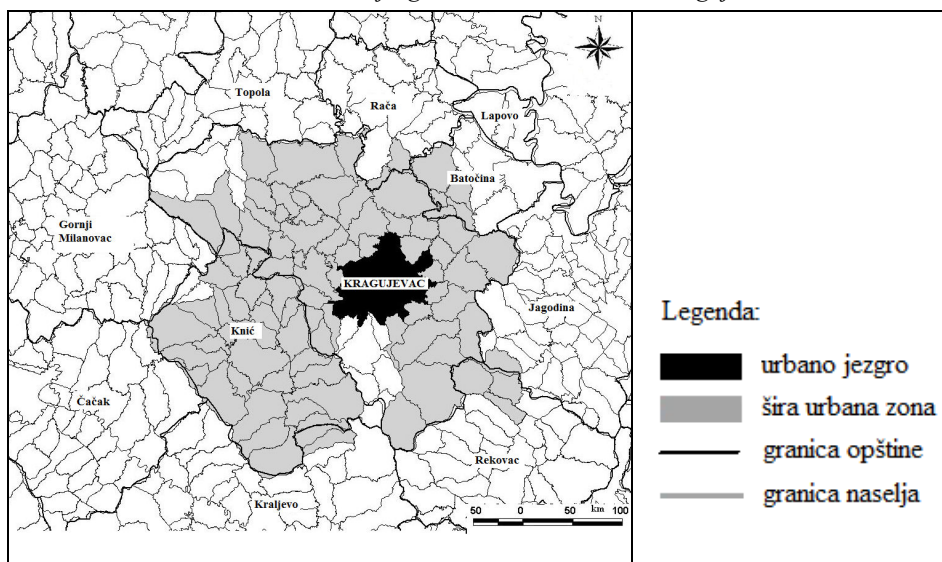
- *Grad, urbano jezgro:* naselje Kragujevac.
- *Sira urbana zona:* naselje Kragujevac i sva naselja iz kojih više od 15% aktivnog stanovništva svakodnevno putuje u naselje Kragujevac (93 naselja¹², uglavnom sa područja opština/Gradova: Kragujevac, Knić i Batočina)
- *Distrikti:* delovi naselja Kragujevac (Aerodrom, Pivara, Stanovo, Stari Grad i Stragari¹³)

¹² Zbog kontinuiranosti u prostorni obuhvat šire urbane zone Kragujevca uključeno je 4 naselja.

¹³ Bivše gradske opštine.

Slika 8. – Urbano jezgro i šira urbana zona Kragujevca

Uključenje gradova Srbije u program Urban Audit ne predstavlja „nemoguću misiju“, ali nedovoljna količina i kvalitet podataka kojima raspolaže naša nacionalna statistika je jedan od ključnih problema. Naime, najpouzdaniji statistički podaci koji se mogu dobiti kod nas su podaci iz Popisa stanovništva. Međutim, iako Popis predstavlja jednu od najobimnijih baza podataka u našoj državi, ona ne sadrži sve podatke koje zahteva uključivanje u Urbanu reviziju. Drugi problem u vezi sa statistikom odnosi se na to da se Popisi rade na 10 godina, a Urban Audit zahteva reviziju na 3 godine. Još jedan od problema uključivanja Srbije u Urban Audit jeste finansijska podrška tih aktivnosti koja se od svake države članice očekuje. Međutim, koristi od uključivanja u ovaj projekat bile bi višestruke: od predstavljanja naših gradova evropskoj javnosti, zatim korišćenja i razmene iskustava sa drugim evropskim gradovima, do, u krajnjoj instanci, poboljšanja kvaliteta života u njima i time povećanja njihove atraktivnosti i privlačnosti.

Zaključak

Koristeći indikatore praćene u okviru Urban Audit-a, mogu se analizirati demografske, ekonomske, ekološke, socijalne, kulturne i druge karakteristike (sličnosti i razlike), kako različitih gradova tako i različitih prostornih nivoa istog grada ili različitih gradova. Dobijeni rezultati mogu poslužiti kao osnov za kreiranje „pametne“ politike budućeg razvoja gradova.

Međutim, uprkos korisnosti rezultata dobijenih realizacijom projekta Urban Audit, nastavak rada na ovom projektu, koji je izvestan, podrazumeva izvesne korekcije u smislu, pre svega, poboljšanja kvaliteta podataka, njihove

relevantnosti i dostupnosti (kada je reč o podacima iz oblasti demografije oni su dostupni za oko 90% gradova, ali ako je reč o podacima iz oblasti zaštite životne sredine oni su najčešće dostupni za manje od polovine gradova), kao i međusobne uporedivosti. Među buduće izazove svakako se mogu svrstati i:

- smanjenje perioda između godina preseka, sa 3 godine na 1 godinu.
- definisanje pravnog okvira koji bi učinio da obezbeđivanje podataka za potrebe Urban Audit-a bude obavezno.
- poboljšanje pokrivenosti istraživanjem u fizičkom (prostornom) smislu (po obuhvaćenim oblastima).
- uključivanje ruralnih regija (u Teritorijalnoj agendi je jedan od prioriteta “Urbano ruralno partnerstvo“, stoga je uključivanje ruralnih područja u Urban Audit, jedan od budućih izazova, koji bi bio realizovan u okviru projekta pod nazivom “Rural Audit”).

LITERATURA I IZVORI

- European Regional and Urban Statistics Reference Guide (2009.) Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Urban Audit – Methodological Handbook (2004.) Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities
- Regional focus 2012 sa sajta
http://ec.europa.eu/regional_policy/information/focus/index_en.cfm
- Feldmann, B. (2008). *The Urban Audit — measuring the quality of life in European cities*. General and regional statistics.
- Neumann, U., Seidel Schulze, A. (2010). *Urban Audit Analysis II*, Research Project for the European Commission, General Directory Regional Policy
- Steinbuka, I. (2007). *The Urban Audit Measuring the quality of life in European cities*, EUROSTAT Economic and Regional Statistics Directorate.
- Bretagnolle, A., Delisle, F., et al. (2011). LUZ specifications, *Urban Audit 2004*, Technical Report, ESPON 2013 Database.
- Larger Urban Zones in the Urban Audit (2006), Workshop on Metropolitan regions OECD
- Eurostat regional yearbook (2013) Eurostat Statistical books, European Commission
<http://www.urbanaudit.org/>
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/city_urban
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/city_urban/urban_audit_data_collections
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/European_cities_-_spatial_dimension

Zora Živanović

URBAN AUDIT

Summary

Urban Audit is an important source of information about the quality of living conditions in the cities of Europe. Using indicators monitored within the Urban Audit,

you can analyze the demographic, economic, environmental, social, cultural and other characteristics (similarities and differences) to different cities and different spatial levels of the same city or in different cities. The results can serve as a basis for the creation of "smart" policy for the future development of cities. Therefore, despite the existing real problems, benefit from the inclusion of Serbia in this project would be multiple: the presentation of our towns European public, then the use and exchange of experiences with other European cities, so, ultimately, improve the quality of life in them, thus increasing their attractiveness and appeal.